

ЧАСТИНА ПЕРША

СВІДОК ДІЇ СИЛИ

ЗУСТРІЧ ЗІ ЗНАННЯМ

Я не бачив дона Хуана кілька місяців. Це була осінь 1971 року. Я був упевнений, що той перебував удома в дона Хенаро в Центральній Мексиці, і, щоб відвідати його, я приготував усе необхідне для шести- чи семиденної поїздки. Одначе на другий день своєї подорожі, десь близько третьої-четвертої години дня, піддавшись імпульсу, я зробив зупинку коло оселі дона Хуана в Сонорі. Я припаркував свій автомобіль та рушив до його будинку, що був за кілька кроків. На мій подив, дон Хуан був удома.

— Доне Хуане! А я й не думав знайти вас тут, — промовив я зі здивуванням.

Той засміявся; моє здивування, здавалося, його потішило. Він сидів біля вхідних дверей на порожньому ящику з-під молочних пляшок. І він, здавалося, чекав на мене. У тій легкості, з якою він привітав мене, відчувалася свого роду досконалість. Він зняв капелюха та кумедно помахав ним. Потім знову одягнув його та відсалютував мені по-військовому. Весь цей час він, притулившись до стіни, сидів на ящику, наче то було сидло.

— Сідай, сідай, — сказав він веселим тоном. — Приємно знову тебе бачити.

— А я-от мало був не помандрував собі даремно аж до Центральної Мексики, — зазначив я. — А потім мені довелося б їхати назад до Лос-Анджелеса. Те, що я застав вас тут, заощадило мені кілька днів у дорозі.

— Так чи інакше, а ми з тобою зустрілись би, — сказав він таємничим тоном. — Будемо вважати, що ці шість днів я заощадив для тебе, щоб ти використав їх на щось більш цікаве, ніж на натискання на педаль газу твоєї машини.

В усмішці дон Хуана було щось привабливе. Він просто заражав своїм запалом.

— А де ж твоє письмове приладдя? — запитав він потому.

Я відповів, що залишив його в машині, на що він зауважив, що без цього я маю якийсь неприродний вигляд, та змусив мене за тим приладдям повернутись.

— А я закінчив писати книгу, — повідомив я.

Він кинув на мене такий пильний і дивний погляд, що в мене аж защеміло різко у шлунку, ніби дон Хуан штовхнув мене у центр композиції якимось нетвердим предметом. Я почувався так, наче мені от-от стане зле, але тут він відвернув погляд убік, і до мене повернулося гарне самопочуття.

Я хотів поговорити про свою книгу, але він зробив жест, яким показав, що не хоче, щоб я про це говорив. Він усміхався. Здавалося, він перебував у чудовому та веселому настрої, і тому він якось із ходу втягнув мене в пустопорожню бесіду про людей і про всякі поточні події. Та, нарешті, мені вдалося повернути розмову на ту тему, яка цікавила мене. Почав я, зазначивши, що переглянув свої ранні записи та зрозумів, що дон Хуан надавав мені докладне відображення світу шаманів уже від перших днів нашого спілкування. У світлі того, що він розповідав мені на тих етапах, я почав ставити під сумнів роль галюциногенних рослин.

— То навіщо ж ви змушували мене так часто вживати ті сильнодіючі рослини? — запитав я.

Він засміявся та ледве чутно пробубнів:

— Бо ти тупий.

Я розчув і з першого разу, але для повної впевненості вдавав, що не розібрав його слів.

— Прошу? — перепитав я, сподіваючись на більш чітку відповідь.

— Тобі не почулось, — відповів той і підвівся.

Підійшовши до мене, він легенько постукав мене по голові.

— Ти дуже загальмований, — заявив він. — І я не бачив іншого способу розворушити тебе.

— Отже, жодної необхідності в тих рослинах не було? — запитав я.

— У твоєму випадку було. Хоча існує й інший тип людей, яким, здається, ті рослини не потрібні.

Стоячи коло мене, він пильним поглядом обвів верховіття чагарника, що ріс ліворуч від його будинку, а потім сів ізнову та заговорив про Еліхйо, іншого свого учня. Він сказав мені, що звідтоді, як Еліхйо став його учнем, той уживав психотропні рослини тільки раз, але, порівняно зі мною, став уже явно більш просунутим.

— Бути сприйнятливим є природним станом для деяких людей, — продовжив він. — Ти не сприйнятливий. Але і я також. Та, у кінцевому підсумку, сприйнятливість майже не має значення.

— А що ж тоді дійсно має значення? — запитав я.

Він задумався, підбираючи потрібні слова.

— Справжнє значення має те, щоб воїн був бездоганним, — відповів він нарешті. — Але все це тільки слова, тільки спосіб переливати із пустого в порожнє. Ти вже виконав деякі завдання із шаманства, і я вважаю, що нині настав час згадати джерело всього, що дійсно має значення. Тому я сказав би, що для воїна справжнє значення має прихід до власної цілісності.

— А що таке власна цілісність, доне Хуане?

— Я казав, що збираюся це лише згадати. У тебе в житті ще надто багато незав'язаних кінців, які тобі слід зав'язати, перш ніж ми зможемо поговорити про чийось цілісність.

У цьому місці він обірвав нашу розмову. Він зробив жест руками, яким показав, що хоче, щоб я замовк. Явно щось або хтось знаходився неподалік. Він нахилив голову лівобіч, наче прислухаючись. Коли він перевів погляд на кущі за будинком, що були по ліву руку від нього, я побачив білки його очей. Якусь хвилю він уважно прислухався, а потім підвівся, підійшов до мене та прошепотів мені на вухо, що нам треба покинути обійстя й піти прогулятися.

— Щось не так? — запитав я, також шепотом.

— Ні. Все добре, — відповів він. — Навіть дуже.

І він повів мене в безлюдний чапараль¹. Ми йшли десь із півгодини та прийшли на невелику вільну від рослинності округлу ділянку, що являла собою місцинку діаметром близько дванадцяти футів, рудувата земля на якій була утрамбована й ідеально плоска. Проте не було ніде жодних ознак того, що цю ділянку розчистила та розрівняла техніка. Дон Хуан усівся посередині, обличчям на південний схід. Він пальцем показав на місце за приблизно футів п'ять від нього та попросив мене сісти там, обличчям до нього.

— І що ми збираємося тут робити? — запитав я.

— Сьогодні ввечері у нас тут зустріч, — відповів він.

Він швидко роззирнувся довкола, повертаючись на місці, поки знову не опинився обличчям на південний схід.

Ці його рухи насторожили мене. Я запитав його, із ким у нас тут зустріч.

— Зі Знанням, — відповів той. — Знання, можна сказати, просто снує тут безперервно навколо нас.

¹ Чапараль (ісп. та англ. *chaparral*) — зарості колючих чагарників, поширені на півдні США, півночі Мексики, півдні Африки, у центральному Чилі, на заході й півдні Австралії та в Середземномор'ї; основу їх складає *низькорослий вічнозелений дуб*, що власне й означає це слово іспанською. (*Тут і далі прим. перекл.*)

Щоб не дати мені причепитися до такої загадкової відповіді, він миттю змінив тему, життєрадісним тоном наполегливо запропонувавши мені поводитися природно, тобто робити свої записи й розмовляти так, як ми робили це зазвичай у нього вдома.

При цьому мені одразу ж пригадалося те яскраве відчуття, яке за шість місяців перед цим я отримав від «розмови» з койотом. Тоді ота подія означала для мене, що мені вперше вдалося візуалізувати, або ж сприйняти — своїми органами чуття і перебуваючи в незатуманеній свідомості, — створене шаманами відображення світу; відображення, у якому спілкування із тваринами через бесіду було звичайною річчю.

— Ми не будемо силувати себе докладними розмірковуваннями про подібний досвід, — сказав дон Хуан, почувши моє запитання. — Я б не радив тобі марно тішити себе фокусуванням своєї уваги на минулих подіях. Ми можемо про них згадувати, але тільки для прикладу.

— Але чому так, доне Хуане?

— Бо ти не маєш іще достатньо особистої Сили, щоб дошукуватися тлумачення шаманів.

— Отже, існує якийсь тлумачення шаманів.

— Авжеж. Шамани теж люди. Ми — творіння думки. І тому ми прагнемо знайти роз'яснення.

— А в мене склалося враження, що моїм великим недоліком якраз і стало шукання тлумачень.

— Ні. Твоїм недоліком є шукання *зручних* тлумачень — тлумачень, які підходять тобі і твоєму світу. Що я дійсно не схвалюю, так це твою розсудливість. Шаман також тлумачить речі у своєму світі, але він робить це не так незграбно, як ти.

— А як я можу прийти до тлумачення шаманів?

— Накопичуючи особисту Силу. Особиста Сила доволі легко приведе тебе до тлумачення шаманів. Це тлумачення не є тлумаченням у твоєму розумінні; тим не менш, воно робить світ і його таємниці якщо не цілком зрозумілими, то принаймні не так благоговійно страшними. Такою має бути суть будь-якого тлумачення, але це не те, що шукаєш ти. Ти шукаєш відображення *власних* ідей.

Темп, із яким я ставив свої запитання, дещо ослаб. Але усмішка дона Хуана заохочувала мене до продовження розмови. Іншим запитанням виняткової для мене ваги стали його друг дон Хенаро і той надзвичайний ефект, який справляли на мене його дії. Щоразу коли я мав із ним контакт, то відчував якийсь просто чудернацький розлад органів чуття.

Коли я озвучив це у своєму запитанні, дон Хуан засміявся.

— Хенаро дивовижний, — відповів він. — Але поки що немає ніякого сенсу говорити про нього чи про те, що він із тобою робить. Знову ж таки, ти не маєш іще достатньо особистої Сили, щоб у цьому розібратися. Зачекай, коли матимеш, тоді й поговоримо.

— А що, як я ніколи її не матиму?

— Якщо ти ніколи її не матимеш, то ми ніколи й не поговоримо.

— Але, з огляду на те, *як* я просуваююсь, чи матиму я її колись достатньо? — запитав я.

— Це залежить від тебе, — відповів він. — Я дав тобі всю необхідну інформацію. А далі тільки від тебе залежить, чи матимеш ти достатньо особистої Сили, щоби схилити у свій бік чашу терезів.

— Ви розмовляєте метафорами, — зауважив я. — Скажіть мені прямо і точно, що я маю робити? Якщо ви

навіть уже казали це мені раніше, то уявімо, що я це забув.

Дон Хуан тихо засміявся та ліг на землю, закривши руки за голову.

— Ти й сам дуже добре знаєш, що тобі треба, — відповів він.

Я відказав йому на це, що іноді дійсно думаю, ніби знаю, але зазвичай не маю щодо цього впевненості в собі.

— Боюся, ти плутаєш деякі поняття, — сказав він. — Упевненість у собі воїна не є впевненість у собі пересічної людини. Пересічна людина прагне виглядати впевнено в очах *інших* людей і називає це впевненістю у собі, а воїн прагне до бездоганності у *власних* очах і називає це смиренням. Пересічна людина прив'язана до близьких їй людей, а воїн — тільки до себе. Скидається на те, що ти намагаєшся спіймати веселку. Ти прагнеш мати у собі впевненість пересічної людини, тоді як повинен прагнути до смирення воїна. А різниця між ними разюча. Упевненість у собі вимагає від тебе бути добре обізнаним із чимось; смирення ж вимагає від тебе бездоганності у власних діях та почуттях.

— Я завжди намагаюся жити відповідно до ваших порад, — сказав я. — Можливо, в мене не все виходить добре, але я стараюсь як можу. Чи можна це назвати бездоганністю?

— Ні. Ти мусиш старатися краще. Щоб рухатися далі, ти повсякчас мусиш виходити за межі власних можливостей.

— Але ж це божевілля, доне Хуане. Ніхто так не зможе.

— Сьогодні ти чимало робиш таких речей, які ще десять років тому здались би тобі божевільними. Самі по собі ці речі не змінились, але змінилася твоя думка про себе; те, що було неможливим раніше, є цілком можливе тепер,

і, ймовірно, твій повний успіх у зміні себе є лише справою часу. При цьому єдиним можливим курсом для воїна є діяти послідовно та беззастережно. Ти достатньо вже знаєш про шлях воїна, щоб діяти відповідним чином, але на цьому шляху в тебе стоять твої старі звички та шаблони.

Я зрозумів, що він має на увазі.

— Ви вважаєте, що моя літературна діяльність є однією з тих старих звичок, які мені слід змінити? — запитав я. — То чи слід мені знищити свій новий рукопис?

Він не відповів. Натомість звівся на ноги та повернувся, оглядаючи край чапаралю.

Затим я сказав йому, що отримав уже кілька листів від різних людей, котрі зауважують мені, що писати про своє учнівство було з мого боку невдалою ідеєю. За вірець вони ставили вчителів східних езотеричних доктрин, котрі вимагали абсолютної секретності у всьому, що стосувалося розголосу про їхні вчення.

— Може, ті вчителі таким чином просто тішать себе усвідомленням того, що вони вчителі, — прокоментував дон Хуан, не дивлячись на мене. — Я не вчитель, я лише воїн. Тому я справді не знаю, як має почуватися вчитель.

— А може, доне Хуане, я дійсно розкриваю дещо, чого розкривати не повинен.

— Не має значення, *що* там хтось розкриває чи що залишає для себе, — відказав він. — Усе, що ми робимо, все, чим ми є, тримається на нашій особистій Силі. Якщо ми маємо її достатньо, то одного-єдиного слова, сказаного нам, може бути досить, щоб ми змінили все наше життя. Але якщо ми не маємо особистої Сили достатньо, то навіть найвища у Всесвіті мудрість, явлена нам як одкровення, піде псу під хвіст.

Потім він притишив голос, ніби повідомляючи мені щось дуже особисте.

— Зараз я збираюся поділитись із тобою, мабуть, найважливішою частиною Знання, яку тільки можливо повідати, — сказав він. — І я хотів би глянути, *що* ти потім робитимеш.

— Чи знаєш ти, — вів він далі, — що в цю саму мить тебе оточує Вічність? І чи знаєш ти, що можеш використувати Вічність, якщо забажаєш?

Після довгої паузи, під час якої він ледь помітним рухом очей постійно квапив мене дати відповідь, я сказав, що не розумію, про що він каже.

— Онде! Вічність онде! — вигукнув він, показуючи пальцем на обрій.

Потім він показав прямо вгору.

— Або онде, або, можна ще сказати, Вічність схожа на це, — і він розпростер обидві руки, одночасно показуючи на схід і захід.

Ми подивились одне на одного. В його очах було запитання.

— То що скажеш на це? — запитав він заподавливо, сподіваючись, що такий тон допоможе мені як слід обміркувати сказане ним.

Я не знав, що відповісти.

— Чи знаєш ти, що ти у змозі повсякчасно розповсюджувати своє живе єство в будь-якому з напрямків, які я щойно показав? — продовжив він. — Чи знаєш ти, що одна-єдина мить може стати Вічністю? І це не вигадка; це дійсність, але тільки якщо ти «осідлаєш» цю мить і використаєш її, щоби повсякчасно переносити всю свою цілісність у будь-якому напрямку.

Сказавши так, він пильно на мене подивився.

— Раніше ти цього не знав, — сказав він, усміхаючись. — Тепер знаєш. Але, хоч я й відкрив це тобі, це не має жодного значення, бо ти не маєш достатньо особистої Сили, щоб використати моє одкровення. Проте, якби ти мав *достатньо* Сили, самих лише моїх слів вистачило б тобі, щоб зібрати до купи всю свою цілісність і відправити головну частину її за ті межі, які її стримують.

Він підійшов до мене збоку та постукав мені у груди пальцями — дуже легенько.

— *Оце* ті межі, про які я кажу, — продовжив він. — І з них можна вийти. Ми — це почуття, свідомість, яка перебуває тут.

І він обома руками поплескав мене по плечах. Мій блокнот і олівець упали на землю. Дон Хуан наступив на блокнот, подивився на мене пильно, а потім засміявся.

Я запитав його, чи він не проти, що я все записую. Він заспокоїв мене, відповівши «ні», та прибрав ногу.

— Ми — істоти світляні, — сказав він, ритмічно похитуючи головою. — А для світляної істоти має значення тільки особиста Сила. Але, якщо ти запитаєш мене, що таке особиста Сила, я повинен буду відповісти, що моє тлумачення тобі цього не пояснить.

Потім дон Хуан подивився на обрій на заході та сказав, що до сутінок іще кілька годин.

— Нам довгенько ще доведеться тут побути, — пояснив він. — Отже, ми або сидимо собі тихо, або розмовляємо. Для тебе неприродно мовчати, тож продовжмо бесіду. Це місце є місцем Сили, і до настання темряви нам необхідно до нього звикнути. Ти повинен сидіти невимушено, наскільки це можливо, без жодного страху чи нетерпіння. Гадаю, найлегшим для тебе способом розслабитися є робити записи, тому пиши скільки твоя душа забажає.

— А тепер *що*, коли ти розкажеш мені, як бачиш сновидіння?¹ — змінив він раптом тему розмови.

Це застало мене зненацька. Він повторив своє прохання. І мені було що розповісти. «Бачення сновидінь» потребувало вироблення своєрідного контролю над своїми снами до такої міри, коли досвід, отриманий у них, як і пережитий наяву, набував однакової практичної цінності. Шамани стверджували, що під час «бачення сновидінь» звичайні критерії, потрібні, щоб відділити сон від реальності, припиняли діяти.

Практика «бачення сновидінь» від дона Хуана полягала в тому, щоб зуміти віднайти вві сні власні руки. Інакше кажучи, той, хто спав, повинен був свідомо побачити вві сні свої руки, піднявши їх до рівня власних очей.

Після багатьох років невдалих спроб я, нарешті, виконав це завдання. Потім, згадуючи це, я зрозумів, що мені воно вдалося тільки після того, як я досягнув певного контролю над світом свого повсякденного життя.

Дон Хуан хотів дізнатися подробиці. І я став розповідати йому, як було складно, а доволі часто здавалося навіть справою нездоланною дати собі команду глянути на свої руки. Він раніше попереджав уже мене, що початкова стадія підготовчого аспекту, яку він назвав «формування сновидінь», являла собою смертельну гру, яку розум грав сам із собою, і що якась частина мене зробить усе можливе, щоб завадити виконанню мого завдання. І, як сказав дон Хуан, це могло б довести мене до втрати раціонального зерна, до меланхолії чи навіть до суїцидальної депресії. Одначе я не зайшов так далеко. Досвід, що я його набув від цього, був радше світлим, позитив-

¹ Тут і далі це слово вжито виключно в значенні «образи, які виникають під час сну».

ним; тим не менш, загальний результат усе одно розчарував. Щоразу, коли я збирався подивитися на свої руки вві сні, ставалося щось надзвичайне: я починав літати, або ж мій сон перетворювався на кошмар, чи просто наставало відчуття дуже приємного тілесного збудження; усе в тому сні, якщо зважати на його надзвичайну яскравість, виходило далеко за межі «нормального» і через те було страшенно захопливим. І мій первинний намір звернути увагу на власні руки за таких обставин щоразу забувався.

Та однієї ночі, зовсім неочікувано, я таки побачив уві сні свої руки. Мені снилося, що йду я незнайомою вулицею якогось чужого міста, аж тут раптом піднімаю руки і вони опиняються просто в мене перед очима. Це було так, ніби щось усередині мене відступило та дозволило мені глянути на тильний бік долонь.

Інструкції дона Хуана полягали в тому, що, тільки-но мої руки почнуть розчинятися у повітрі або перетворюватися на щось інше, я повинен буду перенести свій погляд із них на будь-який інший елемент у моєму сні. У цьому конкретному сні я був переніс свій погляд на будівлю в кінці вулиці. Щойно образ будівлі почав розсіюватись, я зосередився на інших елементах свого сну. Кінцевим результатом цього стало неймовірно чітке деталізоване зображення пустельної вулиці в якомусь незнайомому, чужому місті.

Дон Хуан вимагав від мене продовжити звітування і про інші випадки «бачення сновидінь». І ми розмовляли ще доволі довго.

Наприкінці моєї доповіді він підвівся та пішов до куштів. Я також підвівся. І я нервував. Це було незрозуміле відчуття, оскільки для страху чи хвилювання причіни

не було. За мить дон Хуан повернувся. Він помітив моє занепокоєння.

— Заспокойся, — сказав він, делікатно взявши мене за руку.

Він посадив мене та поклав мені на коліна мій блокнот. І став улесливо намовляти мене продовжувати писати. Його аргументом було те, що я не повинен тривожити місце Сили непотрібним відчуттям страху чи невпевненості.

— Чому я так нервую? — запитав я.

— Це природно, — відповів він. — Те, що ти робиш уві сні, загрожує чомусь, що є у тобі. Поки ти не думав про це, із тобою було все гаразд. Але тепер, коли ти відкрився переді мною, то, чого доброго, от-от зомлієш.

— Кожен воїн формує собі сновидіння по-своєму, — вів він далі. — І способи бувають різні. Єдине, що є при цьому спільне для всіх нас, так це те, що ми вдаємося до всіляких трюків, аби змусити самих себе відступитися від цієї справи. Але, як би там не було, ми повинні наполегливо продовжувати, незважаючи на всі перешкоди та розчарування.

А потім він запитав мене, чи вмію я сам собі вибирати теми для «бачення сновидінь». Я відповів, що не маю ні найменшого уявлення про те, як це робити.

— Тлумачення шаманів про те, як вибрати собі тему для бачення сновидіння, — сказав він, — каже, що воїн вибирає тему, навмисне утримуючи у своїй голові образ, коли припиняє внутрішній діалог із собою. Інакше кажучи, якщо він здатен не розмовляти сам із собою хоча б мить, а потім протримає образ чи думку про те, що хоче побачити вві сні, хоча б навіть лише хвилю, то бажана тема прийде. Я певен, що ти так і зробив, хоча й не усвідомлював цього.

Далі зависла довга пауза, а потім дон Хуан почав чмихати носом, ніби нюхаючи повітря. Це мало такий вигляд, наче він прочищав собі носа: він, судомно скорочуючи м'язи на животі та роблячи короткі ковтки повітря, три-чотири рази із силою видихнув крізь ніздрі.

— Давай більше не будемо говорити про бачення сновидінь, — сказав він. — Ти можеш стати одержимим. Якщо хтось хоче досягти в чомусь успіху, то успіх має приходити поступово, після докладання великих зусиль, але без стресу чи одержимості.

Він підвівся та рушив до краю чагарника. Нахилився вперед і заглянув у листя. Здається, у тому листі він щось вивчав, надто не наближаючись до нього.

— Що ви робите? — запитав я, не в змозі стримати свою цікавість.

Він повернувся до мене, усміхнувся та підняв брову.

— Чагарник сповнений дивних речей, — відповів він, знову сівши.

Його тон був настільки несерйозний, що це налякало мене більше, ніж якби дон Хуан раптом закричав. Мій блокнот і олівець випали з рук. Дон Хуан засміявся, передражнив мою міміку та сказав, що моя перебільшена реакція є одним із тих «незав'язаних кінців», які й досі ще існують у моєму житті.

Я хотів поговорити про це, але він не дав мені сказати.

— День скоро зовсім згасне, — повідомив він. — А є ще й інші теми, яких нам слід торкнутися, перш ніж упадуть сутінки.

Потім він додав, що, судячи з моїх досягнень у «баченні сновидінь», я, очевидно, навчився спиняти свій внутрішній діалог за власним бажанням. Я підтвердив, що так.

На початку нашого приятелювання дон Хуан був накреслив іще одну процедуру: прогулюватися на далекі відстані, ні на чому не фокусуючи зір. Його рекомендація полягала в тому, щоб не глядіти ні на що прямо, а, злегка скошуючи очі, дивитися на все, що в них трапляло, периферійним поглядом. Він наполягав, хоча тоді я цього й не зрозумів, що якщо несфокусованим зором дивитись у точку якраз над обрієм, то можна спостерігати одночасно все, що лежить в межах майже 180 градусів перед очима. Тоді він був запевнив мене, що ця вправа є єдиним способом припинити внутрішній діалог. Спершу він часто вимагав від мене звітувати йому про мій прогрес у цьому, а потім перестав.

Я сказав дону Хуану, що практикував цю техніку роками, не помічаючи жодних змін, але при цьому, по правді, нічого й не очікував. Проте одного разу мене вкрай приголомшило усвідомлення того, що я йшов уже десь хвилин із десять, не промовивши подумки жодного слова.

Я звернув увагу дона Хуана на те, що із того випадку я виніс усвідомлення того, що припинення внутрішнього діалогу спричиняє не тільки переривання потоку слів, сказаних собі. Повністю зупинився був і мій процес мислення, і я відчув себе практично у підвішеному стані, наче плив у повітрі. Коли я усвідомив це, у мене виникло відчуття паніки, і мені, як протиотруту, довелося відновити свій внутрішній діалог.

— Я вже казав тобі, що внутрішній діалог — це те, що не дає нам відірватися від землі, — сказав на те дон Хуан. — Світ такий-то і такий чи те і те тільки тому, що ми самі собі кажемо про нього, що він такий-то і такий або те і те.

Дон Хуан пояснив, що прохід до світу шаманів відкривається лише після того, як воїн навчиться спиняти свій внутрішній діалог.

— Зміна нашого уявлення про світ — це ключове питання шаманства, — продовжував він. — А вміння зупинити внутрішній діалог — це єдиний спосіб досягти її. Все інше — просто вода. Тепер ти готовий прийняти на віру, що нічого з того, що ти досі бачив або робив, за винятком припинення внутрішнього діалогу, не зможе саме по собі змінити щось ні в тобі, ні у твоєму уявленні про світ. Правда, є одна умова: ця зміна уявлення не повинна зводити з розуму. Тепер тобі легше буде зрозуміти, чому вчитель не тисне на свого учня. Це б лише спричинило одержимість та схильність до меланхолії.

Потім він попросив детально описати інші випадки, коли мені доводилося зупинити свій внутрішній діалог. І я докладно розповів усе, що зміг згадати.

Так ми розмовляли, аж поки не стемніло і мені стало незручно продовжувати записи: мені треба було приділяти більше уваги тому, що пишу, а це вимагало додаткової концентрації. Коли дон Хуан це збагнув, його це розвеселило до сміху. Він зауважив, що я виконав чергове шаманське завдання, коли писав, не концентруючись на цьому. У ту мить, коли він це сказав, я зрозумів, що й дійсно не звертаю уваги на процес ведення записів. Здавалося, то був окремий процес, до якого я не мав жодного стосунку. Я почувався якось дивно. Дон Хуан попросив мене сісти в центрі кола біля нього. Він сказав, що вже надто темно й сидіти так близько до краю чапаралю вже не так безпечно. У мене спиною пробіг холодок, і я миттю перескочив поближче до дона Хуана.

Він звелів мені повернутись обличчям на південний схід і попросив мене скомандувати собі мовчати і не думати. Спершу мені це не вдалося, і на якусь мить мене це трохи роздратувало. Дон Хуан повернувся до мене спиною та сказав, що я можу спертися на його плече. Він сказав, що як тільки я заспокою свої думки, то маю тримати очі відкритими, повернувшись обличчям до чагарника в напрямку південного сходу. Таємничим тоном він додав, що щойно придумав для мене нове завдання, і якщо я його виконаю, то буду готовий до ще одного аспекту світу шаманів.

Я несміливо запитав про суть нового завдання. Він ледь помітно всміхнувся. Я чекав на його відповідь, і тут у мені раптом щось ніби вимкнулось. Я відчув себе, наче вишу в повітрі. Хтось наче прочистив мені вуха, і я почув міриади різних звуків у чапаралю. Їх було настільки багато, що я не міг вирізнити з-поміж них якийсь один. Я відчував, що засинаю, і тоді раптом щось привернуло мою увагу. Це не було породженням моїх думок; це не було видінням чи особливістю довкілля. Однак мою свідомість щось таки захопило. Я повністю пробудився. Мої очі прикипіли до однієї точки на краю чапаралю, але я в цю мить наче зовсім не дивився, не думав і нічого не промовляв до себе. Мої відчуття були чисто тілесними; вони не потребували слів. Я відчував, що лечу щодуху крізь щось невиразне. Можливо, насправді летіло те, що за звичних обставин могло бути моїми думками; у всякому разі, у мене з'явилося відчуття, ніби я потрапив у оповзень і тепер справжня лавина несла мене кудись на своєму гребені. Я просто нутрощами відчував цей стрімкий рух. Щось буквально тягнуло мене в чапараль. Я бачив перед собою темну масу чагарника.